

Огляд поширення *MUS SPICILEGUS* у ДОНЕЦЬКО-ДОНСЬКИХ СТЕПАХ

Ігор ЗАГОРОДНЮК¹, Олександр КОНДРАТЕНКО²

¹ Інститут зоології НАНУ, ² Луганський природний заповідник

Zagorodniuk I., Kondratenko O. Review of the distribution of *Mus spicilegus* in the Donets-and-Don steppes. — Descriptions of modern status and trends in expansion of *Mus spicilegus* in region.

Курганцева миша (*Mus spicilegus* Petenyi, 1882) — мало досліджений вид гризунів, що поширений у Східній Європі в межах степової і частково лісостепової смуг. Довгий час цей вид не відрізняли від миші хатньої (*Mus musculus* L.) і звичайно позначали всіх вільноживучих мишей як *Mus hortulanus* Nordm. [3; 7]. В регіоні Донецько-Донських степів проходить східна межа поширення виду, проте дотепер всі дані про поширення виду тут вкрай фрагментарні [1; 4] попри те, що саме зі сходу України (Артемівськ) описано *Mus sergii* [1].

Аналіз відомих знахідок виду в регіоні дозволяє припустити значно ширше поширення виду [5]. Як нещодавно відмічено, «Очевидно, що вид широко розпространен по югу Средне-Русской возвышенности, включая юг Сумской, Белгородскую, Луганскую и Полтавскую обл.» [4]. Можна припустити виразні багаторічні цикли чисельності виду, і на краях його ареалу його виявлення звичайно можливе тільки в періоди зростання чисельності. Останнім часом цей вид все частіше реєструють у різних частинах Донецько-Донських степів.

На схід від Дінця вид відомий з наступних місцезнаходжень (за результатами перевизначення колекцій, архівними записами Харківської обл. СЕС, результатами опитування колег, знахідками курганчиків авторами; в усіх випадках мова йде не про населені пункти, а про їхні околиці):

Харківська обл.: @ Зміївський р-н, ст. Занки [6]; @ Красноградський р-н, с. Ленінське, 1990 [4]; @ Зміївський р-н, ст. Занки, с. Лиман, 1957–1958 [4]; @ Зміївський р-н, Донецька біостанція, піски лев. бер. Дінця, 1936 [4]; @ Вовчанський р-н, с. Гонтарівка, 1995 [4]; @ м. Великий Бурлук, 1990 [4]; @ Велико-Бурлуцький р-н, с. Сер. Бурлук, 1995 [4]; @ Шевченківський р-н, с. Петропілля, 1988 [4]; @ Куп'янський р-н, с. Іванівка, 1993 [4]; @ Куп'янський р-н, Сенькове, 1957 [4]; @ м. Красний Лиман, 1957 [4].

Луганщина: @ Троїцький р-н, с. Троїцьке, 1986 [2; 4]; @ Кременський р-н, с. Рубіжне, 1997 [5]; @ Старобільський р-н, с. Лиман, 1995 [5]; @ Новоайдарський р-н, с. Колядовка, 1994 [5]; @ м. Біловодськ, 1994 [2;]; @ Міловський р-н, с. Мусіївка, 1993 [5]; @ Міловський р-н, с. Криничне, 1988 [5]; там само, біля зап-ка Стрільцівський степ, 1988, 1997 [5]; @ Станично-Луганський р-н, с. Герасимівка, 1996–1997 [5]; @ Станично-Луганський р-н, с. Нижня Вільхова, 1996 [5]; @ смт Станично-Луганське, 1995–1997 [5].

За всією сумою доступних на 2001 р. даних межі поширення виду на сході його ареалу можуть бути окреслені наступними 18 пунктами, які обмежують практично всю територію східних областей України та східний сегмент Ростовської області принаймні у межиріччі Дінця і Дону:

Харківська обл.: 1) Краснокутський р-н, с. Колонтаїв [4]; 2) Краснокутський р-н, с. Козівка [4]; 3) Дергачівський р-н, с. Слатине [4]; 4) Вовчанський р-н, с. Гонтарівка [4]; 5) Великобурлуцький р-н, с. Великий Бурлук [4]; *Луганщина*: 6) Троїцький р-н, с. Троїцьке [2; 4]; 7) Старобільський р-н, с. Лиман [5]; 8) @ Старобільський р-н, окол. м. Старобільськ і далі на схід у бік Мілове [6]; 9) Біловодський р-н, м. Біловодськ [2]; 10) Міловський р-н, с. Мусівка [5]; 11) Міловський р-н, с. Криничне [5]; 12) Станично-Луганський р-н, с. Герасимівка [5]; 13) на схід від с. Станично-Луганське, рибгосп [5]; 14) Свердловський р-н, с. Провалля, заповідник «Провальський степ» (дані авторів); 15) Антрацитівський р-н, с. Дякове [5]; *Ростовщина*: 16) с. Матвіїв Курган [2]; 17) дельта Дону [6]; *Донеччина*: 18) Тельманівський р-н, с. Гранітне («Чермалик») [7].

Аналіз наявних даних дозволяє говорити про наступне:

1) фактично кількість відомих знахідок виду в різних районах залежить від інтенсивності пошуків виду, і зміни уявлень про поширення виду в регіоні визначаються змінами інтересу дослідників до територій, які обстежуються;

2) порівняння даних про колишнє і сучасне поширення виду в окремих добре досліджених місцезнаходженнях (зокрема, Стрільцівський, Провальський і Хомутовський степ) свідчить про сучасне розширення видового ареалу;

3) всі дані свідчать про значно більш широке, ніж вважалося, поширення виду в регіоні і його наявність на суміжних територіях Білгородської, Воронізької і Ростовської областей, з якими досліджені нами райони мають суцільні, не роз'єднані значущими природними бар'єрами ландшафти.

4) суттєвим фактором виявлення виду є сезон досліджень, і всі надійні його знахідки стосуються осіннього і весняного періодів, коли можна спостерігати курганчики, а обліки пастками часто не дозволяють зареєструвати вид.

1. Вальх Б. С. О новом виде мыши (*Mus sergii* sp. nova) // Труды Харк. тов-ва досл. прир. — 1927. — Том 50, вып. 2. — С. 49–50.
2. Загороднюк И. Новые для европейской части Российской Федерации виды грызунов (Rodentiformes) // Вестник зоологии. — 1994. — Том 28, № 6. — С. 73.
3. Загороднюк И. В. Таксономическая ревизия и диагностика грызунов рода *Mus* из Восточной Европы. Сообщение 1 // Вестник зоологии. — 1996. — Том 30, № 1–2. — С. 28–45.
4. Загороднюк И. В., Наглов В. А., Зоря А. В. Современное распространение *Mus spicilegus* в Слобожанской Украине // Вестник зоологии. — 1995. — Том 29, № 5–6. — С. 75.
5. Кондратенко А. В. Курганчиковая мышь (*Mus spicilegus*, Mammalia) в восточных регионах Украины // Вестник зоологии. — 1998. — Том 32, № 5–6. — С. 133–136.
6. Котенкова Е. В., Булатова Н. Ш. (ред.). Домовая мышь: происхождение, распространение, систематика, поведение. — Москва: Наука, 1994. — 268 с.
7. Мигулін О. О. Курганчиковая мышь (*Mus sergii* Valch) як вид // Збірник праць Зоологічного музею. — 1937. — Вип. 20. — С. 115–120.